

Dostalo se mi té oti sdělití Vám svoje zkušenosti, nabyté během války na Rusi. Promínete zajisté, že budu mnoho mluvit o sobě; je to z části nutné; aby mi bylo náležitě porozuměno.

Vyhlášení války v r.1914 zastihlo mne v mořských lázních na ostrově Krku, kde jsem ve společnosti pana prof.Závišky s jeho chotí, prof. Bidla, prof. Krále hledal úlevu v prožlукlé nemoci známé pod jménem ischias. Nebudu Vám líčit pocity, s jakými jsme očekávali, co se bude dále dít. Prožili jsme to všichni a chováme ty dojmy ještě v příliš živé paměti. Musil jsem jako záložní důstojník na vojnu bojovat po boku s Německem, pomáhat kopat jámu svému národu. Už tehda jsem pomýšlel na to neposlechnouti, avšak tehda nezbýlo nic jiného než se podříditi. Byl jsem v listopadu raněn, léčil jsem se v Praze a na venkově a počátkem ledna 1915 jsem musel opět do pole. A tehda jsem se rozhodl dále na této straně ruské fronty více nebojovati. Než však jsem mohl svůj úmysl uskutečnit, byl jsem podruhé raněn a upadl jsem do zajetí v první jarní den 1915. Léčil jsem se v nemocnicích v Moskvě a v Tambově a po uzdravení byl jsem v různých táborech. Konec června podal jsem si po svém příchodu do prvního tábora žádost jako dobrovolník/téhož roku/ do české družiny, jak se tehda nazýval zárodek nynějších českých legií. Žádost musela jíti rukama velitele zajateckého tábora; ale to byl ruský důstojník - germanofil, jenž místo toho, aby mou žádost na patřičné místo odeslal a podporoval, udal mne maďarskému hejtmanovi - spoluzajatci - Nagy -mu. Ten zavedl o té věci protokol, takže jsem na návrat domů pomýšlet nemohl. Brzo na to onemocněl malaríí, která mne velmi trápila skoro rok. Mezitím jsem byl přeložen do tábora ve vesnici Věchná Mullý, asi 9 km vzdálené od Permi, gubernského města na Urale. Ruští velitelé tohoto tábora naši věci nebyli nakloněni. Dopsal jsem tehdy nyn. ministru zahraničních záležitostí Dr Benešovi, býv. svému kolegovi z Česk. Akademie Obchodní, do Paříže lístkem, kde jsem opatrně kvůli cenzuře prosil jej o radu a přispění. Chtěl jsem se dostat do Francie. Ale dlouho nedocházela žádná odpověď. Začal jsem se pilně zabývat se ruštinou a pomýšlel jsem nějakým způsobem dostat se na nějaké zaměstnání, abych se z uvedeného tábora vysvobodil. Ale to bylo těžko něco vymyslet. Nikoho v Rusku jsem neznal a ruský jsem téměř nic ještě neuměl. Obrátil jsem se lístkem podaným v bídné ruštině na profesora Chvolsova, o němž jsem věděl pouze tolik, že jest anebo byl v Petrohradě na universitě. Také jsem nevěděl, je-li živ anebo zemřel-li již. Lístek šťastně došel a mojí prosbě prof.Chv. ochotně vyhověl. Prosil jsem jej totiž, aby mi dal nějaké informace o ruské vědě, vědeckých ústavech a vědecké literatuře ruské. Prof.Chvolson poslal mi též separáty všech svých prací a několik knih a dal mi ty nejnutaější informace. Kromě toho podařilo se mi nakoupiti trochu knih vědeckých, které jsem stále doplňoval a tak kromě ruštiny zabýval jsem se fyzikou, ovšem jen theoreticky. Zatím přišel lístek od Dr Beneše z Paříže, kde mi ochotně slibuje, že mi bude k dispozici. Dopsal jsem mu obšírným dopisem, ale odpověď nedošla; mám odůvodněné podezření, že odpověď jeho mi zkonfiskovali na ruském velitelství zaj.tábora rakouští důstojníci. Vždyť i k vůli vzpomenuťmu lístku Dr Beneše jsem měl vyšetřování. A tak minul rok 1916, rok neustálé práce a neustálého rozšilování. Jediné dopisy prof.Chvolsona, s nímž jsem udržoval spojení umělým způsobem, mne posilovaly tak, že jsem nezoufal.

Poslal jsem mu několik drobných poznámek vědeckých jako důkaz pravdivosti mého curricula vitae, které jsem mu na počátek svých písemných styků s ním sdělil. A tu najednou v posledních dnech února 1916 obdržel jsem příkaz odebrati se v průvodu ruského vojáka ovšem do Permi na universitu v r.1916 zařízenou, abych pomáhal při zařizení fyzikálního ústavu universitního. Překvapilo mne povolání velmi, neboť prof.Chvolson mi v tom nic nepsal. Vzpomínám na pocity radosti, kdy zmizel voják, který mne střežil a já jsem byl svoboden. Dostal jsem byt zatím v jedné prázdné laboratoři a musil jsem podepsati prohlášení že bez dovolení rektora nezměním byt, t.j. že neuteku. A kam bych byl utíkal. Byl jsem přidělen prof.Alek.Ant.Dobiášovi. To je pán českého původu. Jeho otec, spolužák Králův a žák Kvíčalův byl povolán do Ruska jako řada jiných klasických filologů tehđ.min. vyučování hrabětem Tolským, jenž zaváděl klassicism v ruských gymnasiích. S počátku byl gymnasiálním učitelem klassické filologie a potom docentem a konečně prof.klassické filologie na fakultě pedagogické v Černigovské gubernii, která vychovává učitele středoškolské. Syn jeho, můj bývalý šéf, studoval fysiku v Petrohradě v Gott., býval asistentem prof. Chv. a v Petrohradě a potom prof.fysiky na vysoké vysoké školy zemědělské ve Voroněži, odkud byl povolán do Permi na nově zřízené oddělení Petrohradské university. Tak vznikla tato universita v Permi za války. V r.1915, kdy hrozilo nebezpečí, že Němci zaberou přibaltický kraj, ministerstvo vyuč.připravovalo evakuaci university jurjevské, kde svého času působili Ostwald, Tamman a jiní známí profesori, kteří přišli potom do německé říše. Ale část profesorů, zejména Němci, vždy dříve to bývala univ.německá a ještě během války někteří profesori tam přednášeli německy, se tomu opřela - nechtěli opustiti Jurjev. Ale zatím již část jméni university Jurjevské byla evakuována do Permi a do Niž. Novgorodu a kromě toho Pernjáci se ucházeli silně o universitu, obzvláště Nikolaj Vasiljevič Meškov, bohatý kupec - milionář (má asi 40 mil.rub.) a tak se rozhodle hrabě Ignatjev, min.vyučování, zříditi zatím oddělení Petrohradské university v Permi a potom z něho učiniti samostatnou universitu v Permi. Byly zřízeny 4 fakulty: fysiko-mathematická, historicko-filologická, právnická a lékařská, ke které v r.1918 přistoupila fakulta zemědělská a na r.1919 se projektovala fakulta technická. Fakulta fysiko-mathematická byla rozdělena na oddělení mathematické, mechanicko-fyzikální, chemické, přírodovědecké a farmaceutické. Při tom ovšem někteří profesori přednášeli pro několik oddělení současně. Tedy universita byla zřízena za carské vlády a já jsem se dostal na universitu také ještě za carské vlády. A sice: Prof.Dobiáš byl kom. do Petrohradu jako zástupce univ, a tu navštívil Ch., který se mu zmínil o mě. O organizaci university a životě akademickém zmíním se později. Několik dní po svém příchodu do Permi vypukla revoluce.

Tedy byl jsem zaměstnán u prof.Dobiáše a pomáhal jsem zařizovati ústav. Předně bylo třeba pomýšleti na úpravu místnosti. Milionář Meškov dal k dispozici pro universitu svůj obrovský nově postavený dům a ještě 4 domy jiné a uvolnil se na vlastní náklad provésti adaptaci a 12 let poskytnouti bezplatně budovy k účelům universitním. Do 12 let měla totiž státi už nová universita (bylo zvoleno řešení pavilonové), na kterou se uvolnil přispěti nějakým tím milionem. A provisorní budova univ. měla potom po 12 letech sloužiti jako lidový vyšší vzdělávací ústav.

Původně postavil Meškov zmíněný dům pro bošáky, t.j. alkoholiky bez zaměstnání, kde měli být napraveni a vráceni opět lidské společnosti jako užiteční členové. Elektrické osvětlení dodávala zvláštní elektrárna při domě zřízená, topení bylo ústřední. V budově bylo též několik profesor-ských bytů o 5 - 7 pokojích se vším komfortem zařízených a řada asistenských bytů o 2 pok. a kuch.

Za vedení univerzitního architekta kreslil jsem plány adaptace ústavu, jenž obsahoval posluchárnu na 300 lidí, přípravnu, kabinety 2 profesorů, pracovny 3 asistentů, 2 velké síně a 1 menší pro praktikum, místnost pro akumulátory, místnost pro dynamu, 5 laboratoří, 2 zařízené chodby a 1 síň pro sbírky, knihovnu a kancelář ústavu a mechanickou dílnu. K adaptaci bylo přikročeno již hned po mém příchodu do Permi a v létě 1917 byla dokončena. Kromě toho zařizovali jsme dílnu. V dílně byla souprava nezbytného nářadí kladiva, pilky, dřáta, kleště, šroubováky, vrtáky, vrtáčka na kov, svěráky, 2 soustruhy na kov (1 s irézovacím zařízením) truhlářský stánek, stolek na foukání skla. Byl povolán mechanik, který zhotovil různé demonstr. přístroje a to, co se nedostávalo koupit a mohlo se udělat doma. Prof. Dobiáš objednal nejnutnější aparáty: (vývěvy, centrifug.stroj, setrvačnický, chemické nádoby, články, akumulátory, bussolu, galvanometry, Weston, elektriku, Roentg. lampy, Braggovu trubici, spektrometr, difrakční mřížku, mikroskop, polarizační aparát, kalorimetry, fotometr, Burns, leyol, láhve, Geissl.trubice, chemikálie, projekční aparát, lampa 18 amp). U některých aparátů jsem užíval konstanty. Mimo to jsem rýsoval řadu diagramů a chystali jsme se opatřit si sbírku diapositivů.

Na neštěstí však prof. Dobiáš byl povolán telegraficky domů do Vorněže, kde mu onemocněla paní a již se do Permi nevrátil. Nástupcem jeho stal se prof. G. Weichardt, dříve docent a asistent na min. v Petrohradě, který vlastně měl původně přednášet theoretickou fysiku a přivezl sebou asistenta Fritze Gulbisa, národností Lotyš, člověka velmi dovedného. S počátku jsme pracovali svorně všichni; Gulbis připravoval přednášky, já praktikum společně s ním a kromě toho jsem vedl cvičení, t.j. příklady z theorie elektřiny. Ale potom k vůli národnostním otázkám jsme se rozešli. Weichardt byl totiž ruský Němec a já jsem vždy tvrdě hlásil k svému národu a tu jsou se kolikrát střetli. Napětí mezi námi bylo jednu dobu značné, tak že jsem chtěl odejít. Mezitím nabídli mi na gymnasiích *harding* fysiky, matematiky a němčiny, které jsem přijal, tak že jsem byl finančně nezávislý na Weich., ale nic mne v Permi netěšilo. Podal jsem si žádost do legie, ale tehda Kevenský zastavil přijímání dobrovolníků se slovy: Ať Čechové dělají revoluci doma a ne za hranicemi". Teprve po bitvě u Zborova povolil organizaci armády ve velkém měřítku, ale i to tehda trvalo od přihlášky do vyřízení nejméně 3 měs. Mezitím nastal bolševický převrat v říjnu 1917 a moje žádost zůstala bez odpovědi.

planopar, vesku, prisma, nikoly

Zůstal jsem tedy v Permi a žil jsem v neustálé práci a rozčilování. Předně Ukrajina uzavřela mír, potom bolševici také uzavřeli mír s centrálními mocnostmi. Bylo nám hrozně. Ale Rusům nebylo tak. Většina z nich byla ráda, že je po vojně, nemyslíce na následky Brestského míru. Vůbec národnostního vědomí Ruský člověk nemá až na několik čestných výjimek. Obyčejný lid stotožňuje: ruský je tolik u něho jako pravoslavný a inteligence je po většině internacionální. Lidu nezná, o něj se nestará a když, tu jej chce vychovávat politikou a ne školou.

Pro mne byly tyto chvíle hrozné; ale pomohl jsem si. Vzdal jsem se honorovaného místa při fyzice a zůstal jsem nehonorovaným spolupracovníkem fyzikálního ústavu a přijal jsem honorovanou oficiální asistenturu mechaniky u prof. Friedmanna na téže universitě. Prof. Friedmann je velmi talentovaný člověk, mladý as 35 let, má už 18 prací v ruských i zahrani. časopisech uveřejněných. Přímě mne vyzval, abych zůstal v Rusku, že mi vytiskne moje práce v nově založených "Zprávách univ." a že mne habilituje pro mechaniku a společně s prof. Weichardtem pro fyziku. Nabídku jsem přijal a tak se stalo, že jsem se stal ve šk.r.1918/19 soukromým a zároveň honorovaným docentem mechaniky a fyziky na Permské universitě. Dostal jsem učitelský příkaz přednášet pro uvedený šk.rok o kinematice a dynamice, theorii potenciálu a th.fyziky - elektřiny.

Mesitím jsem měl být zatčen proto, že jsem Čech, že udržuji styk s legiemi na Sibiři a skrývám Čecha, kterého hledali (je to p.Lukeš, bank.úř. z Kolína). Vše to bylo pravda, ale krajan se mi podařilo ukrýti tak, že ho nenašli a usvědčující důkazy jsem stačil z části zmizet a z části vylézt tak, že mi uvěřili. Ale kdyby krajan byli našli, byli bychom bývali dnes už oba nebožtíci. - Plány s Friedmannem.

V Permi dočkal jsem se té radostné chvíle, snad nejradostnější v životě, že byla prohlášena naše samostatnost 28.října 1918. Táhl o ne to domů, ale nemohl jsem hned odjet a pak jsem minil ještě nějaký čas v Permi zůstat (aspoň do konce šk.r. 1918/19), ale obdržel jsem z mimořádného úřadu pro potírání protirevoluce upozornění, nezmizím-li do vánoc z Permi, že nejsem životem jist. Je přirozené, že jsem nečekal; po úvaze s prof. Friedmannem vzal jsem si komandírku do Petrohradu. Navštívil jsem prof. Chv. v Petrohradě, abych mu poděkoval za vzácnou ochotu a pomoc. Byl jsem tam hostem prof. Rožděstvenského, švagra prof. Dobiáše. Jeho paní Studoval v Paříži; prováděl práci o anomální dispoici, o elastických vlastnostech křemen, zařizuje optický ústav na způsob Jenského, na který bolševici dali 2 miliony, potom tam působí prof. Joffe (na technice) známý hlavně svou prací a fotoelektr. efektu, za který dostal cenu Petrohr. Akademie. Zařizuje ústav pro studium Roentgenových paprsků, Kromě nich a Chv. působí na univ. prof. Bulgakov; uveřejnil řadu prací a výpočet samoindukce

Rhunkorfa v jistých zvl.případech, z theorie dektromagnetis-
mu hlavně. Na univ. v Charkově je prof. Rožanský (práce o
elektr.vlnách), prof. Gruzincev (pracoval v oboru optiky),
v Moskvě je akad.prof. Lazarev (nástupce Lebeděvův, přednosta
ústavu, který začal budovat Lebeděv pro sebe, když musil pro
politické příčiny za ministra Kasse opustit universitu),
zabývá se problémy fysiologickými pokud souvisejí s fyzikou,
na technice v Moskvě prof. Eichenwald, každému fysiku na
evropském kontinentě známá, v Kazani je prof. Goldhammer napsal
řadu cenných pojednání hlavně theoretického rázu, nedávno
vydal u Teubnera německy knížku o emisi a absorpci, vydal
tiskem skvostnou učebnici exper.fysiky. V Oděsse jest prof.
Kasterin, zabýval se akustickými vlnami theoretiky, prof.
Vilčikov zabýval se teorií článků a p. Weichant.